

Democrația începe la clasă: elevii români au nevoie de profesori pregătiți pentru educația civică!

Elevii au nevoie de o pregătire civică mai bună

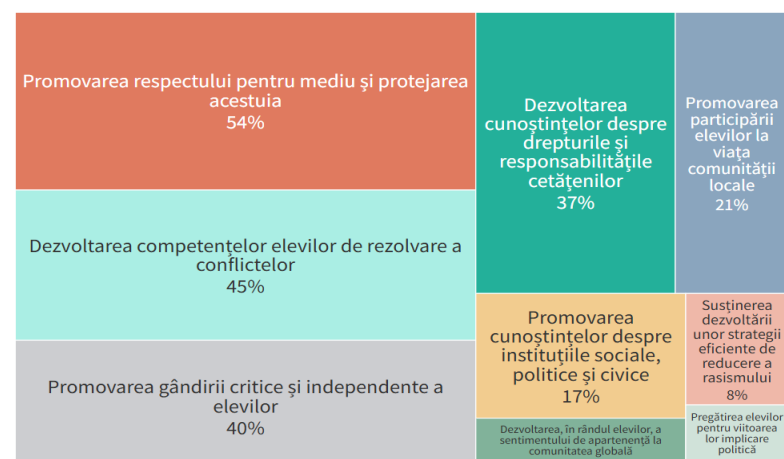
Nivelul de competență civică al elevilor români de clasa a VIII-a este semnificativ sub media internațională. La *Studiul Internațional privind Educația Civică și pentru Cetățenie* (ICCS 2022), elevii români de clasa a VIII-a au obținut un scor mediu de 470, cu 38 de puncte mai mic decât media țărilor participante (508) și printre cele mai slabe scoruri din regiune.

Țara	Scor mediu
Polonia	554
Estonia	545
Croația	531
Lituania	509
Media ICCS	508
Slovenia	504
Slovacia	501
Letonia	490
România	470
Serbia	464
Bulgaria	456

Același studiu ne arată că jumătate dintre elevii români au dificultăți în înțelegerea modului în care funcționează instituțiile statului și în aplicarea principiilor mai complexe ale democrației (de exemplu, separarea puterilor în stat, guvernarea, transparența). 51% dintre elevii români obțin un scor care îi plasează la nivelul de performanță C sau mai jos (D și sub D).

Contrar acestor rezultate, numai 17% dintre profesorii români de gimnaziu consideră că unul dintre cele mai importante obiective ale educației civice este *promovarea cunoștințelor despre instituțiile sociale, politice și civice*. În schimb, aproximativ jumătate dintre profesorii români consideră că *promovarea respectului pentru mediu, dezvoltarea competențelor de rezolvare a conflictelor și/sau promovarea gândirii critice* ar trebui să fie prioritare în educația civică. La polul opus, mai puțin de 10% dintre profesori consideră că educația civică este importantă pentru pregătirea elevilor în vederea *implicării politice și pentru reducerea rasismului*.

Care considerați că sunt cele mai importante obiective ale educației civice și pentru cetățenie la școală?

Aproximativ jumătate dintre elevii români de clasa a VIII-a întâmpină dificultăți în înțelegerea și aplicarea principiilor democratice. Totodată, o proporție semnificativă dintre profesorii români (aria curriculară „Om și societate”) se simt insuficient pregătiți pentru a aborda teme esențiale de educație civică, precum votul, alegerile și sistemele constituționale.

Majoritatea profesorilor consideră că educația civică ar trebui să acorde prioritate protecției mediului și dezvoltării personale, mai degrabă decât înțelegerii instituțiilor statului, a drepturilor și responsabilităților cetățenești. În ceea ce privește predarea, contrar rezultatelor studiilor științifice (Lee, 2024), metodele pedagogice constructiviste (ex. jocurile de rol, proiectele) sunt utilizate mai rar la Educație Socială decât cele dirijate de profesor (ex. studierea manualului, prelegerile).

Aceste constatări, alături de alte studii recente (Bădescu și colab., 2024), indică nevoia de a asigura elevilor acces la profesori mai bine pregătiți. În acest sens, **propunem ca alocarea orelor de Educație Socială, disciplină predată de cadre didactice cu specializări foarte diverse, să fie condiționată de absolvirea unui curs gratuit de formare continuă, specializat în predarea, învățarea și evaluarea acestei discipline.**

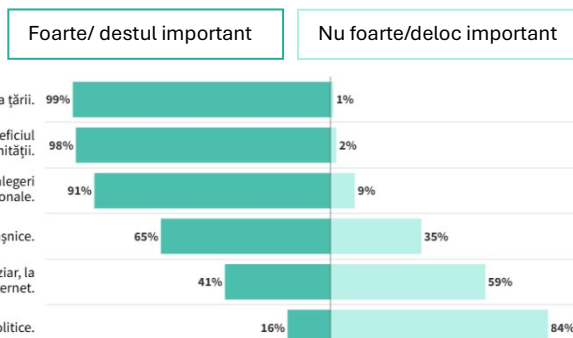
Succesul acestei politici depinde și de alte măsuri care să susțină dezvoltarea competențelor civice ale elevilor, în acest sens, recomandăm:

- ✓ Încurajarea profesorilor și elevilor să dezbată probleme sociale și politice actuale la orele de Educație socială și la alte discipline;
- ✓ Finanțarea unor resurse pedagogice de înaltă calitate dedicate profesorilor, spre exemplu un Ghid al profesorului;
- ✓ Recunoașterea și recompensarea profesorilor care colaborează cu specialiști voluntari (funcționari publici, politologi, avocați etc.) în proiectarea și derularea lecțiilor de Educație Socială, inclusiv pentru organizarea activităților de învățare prin proiect prevăzute în programă.

Cei mai mulți profesori subestimează importanța formelor convenționale de participare civică pentru formarea elevilor

Numai 4, respectiv 2 din 10 profesori români consideră că urmărirea subiectelor politice în mass-media și implicarea în discuții politice sunt importante pentru formarea elevilor ca cetățeni. În schimb, printre profesori există un consens larg că studierea istoriei, implicarea în comunitatea locală și participarea la alegerile naționale sunt experiențe importante și foarte importante pentru formarea civică a elevilor.

Comparativ cu celelalte țări participante la studiul ICCS, profesorii români acordă o importanță semnificativ mai mică formelor convenționale de participare civică (vot, discuții politice, partide politice). Totodată, profesorii români acordă o importanță mare, peste media ICCS, participării sociale (proteste, implicarea în comunitate, promovarea drepturilor omului) (Schulz et al., 2023a).

Un sfert dintre profesori se simt puțin/deloc pregătiți să predea teme de educație civică

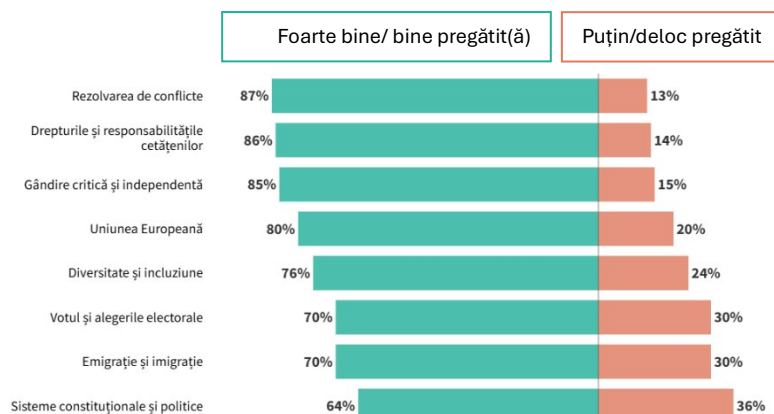
Profesorii care predau discipline din aria curriculară „Om și societate” se simt mai degrabă încrezători să predea despre rezolvarea conflictelor, drepturile și responsabilitățile cetățenilor, precum și despre gândirea critică și independentă.

Însă, între 24% și 36% dintre aceiași profesori se simt puțin sau deloc pregătiți să predea despre sisteme constituționale și politice, vot și alegeri, diversitate și incluziune, respectiv emigrație și imigrație.

De asemenea, aproape 20% dintre profesori declară că se simt puțin sau deloc pregătiți să predea despre Uniunea Europeană.

Aceste rezultate ridică semne de întrebare atât în privința predării orelor de Educație Socială de către profesorii care predau discipline din aria curriculară „Om și societate”, cât și în ceea ce privește abordarea transversală a educației civice.

Cât de pregătit/ă vă simțiți să predați următoarele teme?

De asemenea, aceste rezultate reflectă, într-o anumită măsură, experiența de formare inițială și continuă a profesorilor care predau discipline din aria curriculară „Om și societate”. Mai exact, pe parcursul formării lor inițiale și continue, jumătate dintre aceștia nu au participat la cursuri despre sisteme constituționale și politice, emigrație și imigrație, respectiv vot și alegeri. În plus, o proporție similară nu a beneficiat de formare privind drepturile și responsabilitățile cetățenilor.

Ați urmat vreun curs de formare inițială/continuu privind următoarele teme? (% Nu)

Profesorii preferă predarea dirijată

Studierea manualului și prelegerile sunt printre cele mai frecvente activități de predare-învățare întâlnite la lecțiile de Educație socială, conform a 80% dintre profesori. Într-un procent ridicat (50–70%), profesorii optează pentru folosirea tehnologiei, în sensul utilizării acesteia de elevi pentru a analiza informații din multiple surse, pentru elaborarea unor proiecte sau teme și/sau pentru susținerea unor prezentări.

Cât de des au loc următoarele activități în orele de Educație socială, la clasa a VIII-a? (% Des și Foarte des)

Cu excepția dezbaterilor pe teme actuale, abordările constructiviste de predare-învățare sunt mai rar folosite de profesori în predarea Educației Sociale. 62% dintre profesori declară că elevii lor lucrează des și foarte des în grupuri mici pe teme diferite, iar numai 48% dintre aceștia oferă elevilor ocazia să participe frecvent la jocuri de rol.

Contrar cerințelor programei școlare, activitățile de predare-învățare întâlnite cel mai rar la Educație Socială sunt proiectele care presupun interacțiunea cu comunitatea din afara școlii.

Procentul mare de profesori care folosesc rar jocurile de rol și învățarea bazată pe proiecte este îngrijorător, ținând cont de faptul că, cercetând probleme concrete, elevii exersează flexibilitatea procesului cunoașterii, autodirijarea învățării și colaborarea, reactualizează cunoștințele și creează conținuturi noi ([Hmelo-Silver, 2004](#)).

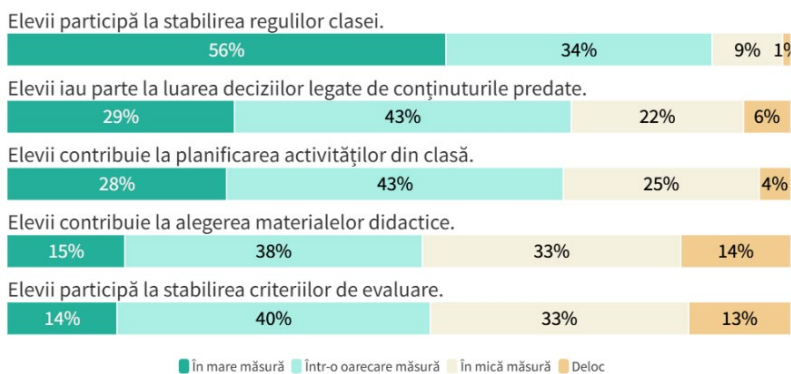
Studiile empirice arată că învățarea cu ajutorul problemelor facilitează învățarea profundă ([Dolmans, 2015](#)), retenția și reconsiderarea convingerilor care contrazic cunoașterea științifică ([Loyens, 2015](#)). De asemenea, motivația intrinsecă crește dacă problemele sunt relevante pentru elevi și nu doar pentru curriculum și evaluare ([Kickert et al., 2022](#)).

Nu în ultimul rând, deși, conform profesorilor, elevii români dezbate frecvent probleme actuale la Educație Socială, aceștia au doar uneori ocazia să propună teme sau subiecte de discuție, iar uneori chiar niciodată.

Cât de des au loc următoarele activități în orele de Educație socială, la clasa a VIII-a? (% Des și Foarte des)

De altfel, includerea elevilor în deciziile pedagogice nu este o practică foarte frecventă printre profesorii care predau discipline din aria curriculară „Om și societate”. Între 7 și 9 din 10 profesori implică elevii în stabilirea regulilor clasei, alegerea conținuturilor predate și planificarea activităților din clasă. Însă numai 5 din 10 profesori îi implică în stabilirea criteriilor de evaluare și în alegerea materialelor didactice (de exemplu, manuale, softuri educaționale, resurse multimedia).

Implicarea elevilor în deciziile pedagogice și cultivarea unui climat deschis în clasă reprezintă practici care, în mod sistematic, au demonstrat un efect pozitiv asupra competențelor civice ale elevilor ([Schulz et al., 2023a](#); [Campbell, 2008](#); [Hooghe & Quintelier, 2013](#)). Într-o clasă cu un climat deschis, elevilor li se permite și sunt încurajați să vorbească despre ceea ce îi preocupă, să discute probleme controversate, să își exprime propriile opinii, să se asculte reciproc și să reflecteze asupra diferențelor de perspectivă.

Cei mai mulți profesori declară că au beneficiat de formare inițială și continuă pentru utilizarea abordărilor constructiviste de predare-învățare. Mai puțin de 10% dintre profesori nu au participat la niciun curs de formare privind predarea-învățarea cu ajutorul jocurilor de rol, discuțiilor și lucrului pe perechi sau în grupe. Într-un procent puțin mai mare, de 15%, profesorii declară că nu au participat la cursuri privind predarea și învățarea pe bază de investigații.

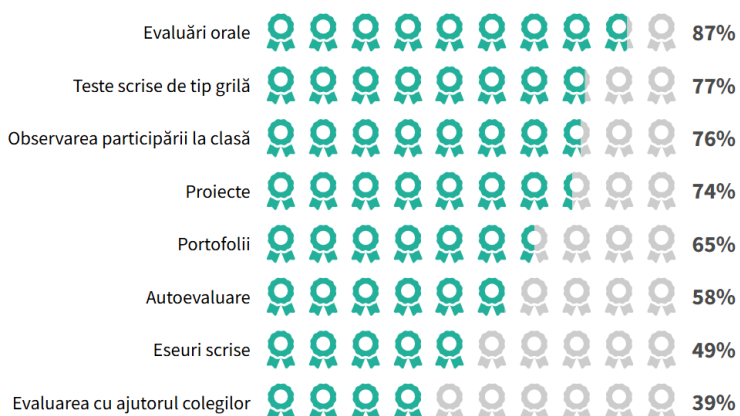
Ați participat la vreun curs de formare inițială/continuă în care vi s-au explicat următoarele metode? (% Nu)

Evaluarea orală, testele grilă și observarea participării sunt formele de evaluare preferate de profesori

În ceea ce privește evaluarea, metoda folosită cel mai frecvent la Educația Socială este evaluarea orală, conform declarațiilor a 87% dintre profesori. Testele scrise de tip grilă, observarea participării la clasă și proiectele sunt, de asemenea, utilizate des și foarte des de peste 70% dintre profesori. Metodele folosite doar rareori sau niciodată de peste jumătate dintre profesori sunt eseurile scrise și evaluarea cu ajutorul colegilor.

Când evaluați elevii de clasa a VIII-a la Educație socială, cât de des folosiți următoarele instrumente de evaluare? (% Des și Foarte des)

Educația socială, o reformă necesară, lăsată fără resurse

În 2017, odată cu reforma curriculară la gimnaziu, *Educație socială* a înlocuit *Cultura civică*, introdusă în 1990 la clasele a VII-a și a VIII-a, cu o oră pe săptămână. Prin introducerea *Educației socială* decidenții și experții în curriculum au propus o viziune nouă, centrată pe dezvoltarea competențelor civice, mai bine adaptată dinamicii societății contemporane și mai generoasă din punct de vedere al orelor dedicate.

În prezent, Educația socială se studiază în fiecare an de gimnaziu incluzând *Gândirea critică și drepturile copilului* în clasa a V-a, *Educație interculturală* în clasa a VI-a, *Educație pentru cetățenie democratică* în clasa a VII-a și *Educație economică și financiară* în clasa a VIII-a. Astfel, Educația Socială ar trebui să contribuie la dezvoltarea următoarelor competențe generale, conform [Ministerului Educației Naționale \(2017\)](#):

- Raportarea critică la fapte, evenimente, idei, procese din viața personală și a diferitelor grupuri și comunități, prin utilizarea unor achiziții specifice domeniului social.
- Cooperarea pentru realizarea unor activități și pentru investigarea unor probleme specifice diferitelor grupuri și comunități, prin asumarea unor valori și norme sociale și civice.
- Participarea responsabilă la luarea deciziilor prin exercitarea spiritului de inițiativă și întreprinzător, respectiv prin manifestarea unui comportament social, civic și economic activ.

Noua disciplină și orele aferente au fost preluate de profesori cu o mare varietate de specializări (istorie, psihologie, comunicare și relații publice), în numeroase cazuri pentru completarea normei didactice. Doar o mică parte dintre aceștia au participat, în 2019, la un program de abilitare curriculară organizat în cadrul proiectului „Curriculum relevant, educație deschisă pentru toți – CRED”. Din păcate, doar 1,46% din totalul cursurilor oferite prin proiect au vizat în mod direct profesorii de Educație Socială ([Ciolan și alții, 2023](#)). În plus, majoritatea celor eligibili au optat pentru cursurile de abilitare corespunzătoare disciplinei lor de bază (ex. istorie).

În ciuda noutății acestei discipline, precum și a fluctuației și diversității cadrelor didactice care o predau, nu au existat alte inițiative sau programe guvernamentale care să sprijine aplicarea acestei reforme

Opțiuni de politică publică

În prezent, orele de Educație Socială pot fi predate de profesori cu specializări diverse – de la științe politice și istorie, până la teologie, asistență socială, psihologie sau comunicare și relații publice – care au avut acces limitat la oportunități de formare continuă relevante.

Datele ICCS 2022 indică o proporție semnificativă de cadre didactice care nu se simt pregătite să abordeze teme esențiale pentru educația civică, precum votul, alegerile sau funcționarea instituțiilor statului. În plus, mulți profesori demonstrează o înțelegere limitată a obiectivelor și strategiilor didactice necesare pentru dezvoltarea competențelor civice.

Pentru a asigura accesul elevilor la profesori mai bine pregătiți, propunem **condiționarea predării orelor de Educație Socială de absolvirea unui curs de formare continuă specializat în predarea, învățarea și evaluarea acestei discipline, oferit gratuit**. Această opțiune de politică publică presupune costuri suplimentare pentru formarea cadrelor didactice, dar permite menținerea unui bazin larg de profesori eligibili și contribuie la creșterea calității predării Educației Sociale.

O opțiune alternativă de politică publică ar fi restrângerea semnificativă a specializărilor care permit predarea Educației Sociale, favorizând, spre exemplu, doar absolvenții de științe politice și istorie. Această măsură nu implică cheltuieli suplimentare și ar putea conduce la creșterea calității predării printr-o mai bună compatibilitate între formarea inițială a cadrelor didactice și specificul disciplinei. Totuși, restrânge considerabil numărul profesorilor care pot fi mobilizați, afectând mai ales școlile din mediul rural sau din comunități mici, unde e nevoie de mai multă flexibilitatea în alocarea orelor și crearea normelor didactice.

O a treia opțiune este menținerea politicilor actuale de alocare a orelor de Educație socială profesorilor cu specializări diverse – de la științe politice și istorie, până la teologie, asistență socială, psihologie sau comunicare și relații publice. Însă, după cum arată studiul ICCS, status quo-ul generează nesiguranță în rândul profesorilor și un nivel scăzut al competențelor civice în rândul elevilor români.

Recomandări de politică publică

Dintre cele trei opțiuni de politică publică propuse, echipa noastră consideră că prima asigură accesul elevilor la profesori bine pregătiți și oferă flexibilitatea de normare necesară școlilor mici. Succesul acestei politici depinde de implementarea sa într-o manieră care să susțină dezvoltarea competențelor civice ale elevilor, în acest sens, recomandăm:

- ✓ Asigurarea premiselor pentru îmbunătățirea statutului disciplinei Educație Socială: inspector și consfătuiri dedicate, proiecte și resurse didactice dedicate, rețea de specialiști în didactica disciplinei și formatori specializați;
- ✓ Îmbunătățirea îndrumării profesorilor pentru aplicarea programei de Educație Socială;
- ✓ Finanțarea unor resurse pedagogice de înaltă calitate dedicate profesorilor, spre exemplu un Ghid al profesorului;
- ✓ Finanțarea unor programe de formare continuă de specialitate și pedagogică, fundamentate științific și relevante pentru profesorii care predau Educație Socială;
- ✓ Crearea unui portal/ Website pentru facilitarea conectării între profesori/școli și resurse umane și digitale relevante (de ex. întrebă un specialist/ Invită un specialist/ formulează o întrebare/ semnalează un caz);
- ✓ Recunoașterea și recompensarea (ex. gradația de merit) profesorilor care colaborează cu specialiști voluntari (funcționari publici, politologi, avocați etc.) în proiectarea și derularea lecțiilor de Educație Socială.

De asemenea, la nivelul școlilor sunt necesare:

- ✓ Încurajarea profesorilor și elevilor să dezbată probleme sociale și politice actuale la orele de Educație socială și la alte discipline;
- ✓ Adoptarea unor strategii și metode de predare, învățare și evaluare cu rezultate dovedite privind dezvoltarea competențelor civice, spre exemplu, *service learning*;
- ✓ Explorarea și valorificarea resurselor informaționale/ de informare/ de documentare și umane (juriști, specialiști din *instituții sociale, politice și civice*) din comunitățile locale, naționale, internaționale și din mediul online.

ICCS (International Civic and Citizenship Education Study) este un studiu comparativ internațional inițiat de Asociația Internațională pentru Evaluarea Performanțelor Educaționale, cu scopul de a evalua competențele civice și pentru cetățenie ale elevilor de clasa a VIII-a.

La ICCS 2022 au participat 24 de țări și aproximativ 82.000 de elevi din aproximativ 3.400 de școli, alături de aproximativ 40.000 de profesori. În România testele au fost administrate în format tipărit pe un eșantion format din 158 școli. Au participat 2768 de elevi (dintre care 1357 de băieți și 1411 fete), 2242 profesori și directorii din școlile respective.

Testul a constatat în itemi care măsoară cunoștințele civice ale studenților și capacitatea de analiză în domeniul educației civice și pentru cetățenie. În România, testul a fost administrat pe hârtie, incluzând 11 cluster de itemi. În plus, elevii au răspuns la chestionarul european și un chestionar cu întrebări privind backgroundul acestora, contextul școlar, percepțiile și concepțiile acestora. De asemenea, în fiecare școală selectată în eșantion, directorul și un număr de profesori selectați aleatoriu au răspuns la întrebări privind caracteristicile școlii și comunității.

Țara noastră a participat pentru prima dată la acest studiu, sub coordonarea echipei **Laboratorului de Testare Educațională din cadrul Facultății de Psihologie și Științele Educației, Universitatea din București**. Participarea României la studiu a fost finanțată de Ministerul Educației, European Education and Culture Executive Agency și Romanian American Foundation. Opiniile, concluziile sau recomandările exprimate în prezentul document aparțin autorilor și nu reflectă neapărat opiniile finanțatorilor.

Raport ICCS 2022 România: https://lst.fpse.unibuc.ro/posts/2024-12-02-raporticcs22/ICCS_2024.pdf

Raport Internațional: <https://www.iea.nl/publications/iccs-2022-international-report>

Date ICCS 2022: <https://www.iea.nl/data-tools/repository/iccs>

Coordonatori:

Prof. univ. dr. Cătălina Ulrich Hygum (coordonator național)
 Prof. univ. dr. Lucian Ciolan
 Prof. univ. dr. Dragoș Iliescu
 Prof. univ. dr. Romiță Iucu
 Prof. univ. dr. Anca Nedelcu
 Conf. univ. dr. George Gunnesch-Luca
 Dr. Octavia Borș-Georgescu, bursier postdoctoral
 Romanian American Foundation

Autori:

Conf. univ. dr. Antoaneta-Firuța Tacea
 Lect. univ. dr. Andreea Butucescu
 Lect. univ. dr. Simona Iftimescu
 Lect. univ. dr. Elena Marin
 Lect. univ. dr. Mihaela Stîngu
 Lector univ. dr. Șerban Zanfirescu
 Asist. univ. dr. Miruna Luana Miulescu
 Drd. Daniela Avârvare
 Drd. Alexandru Carțiș
 Drd. Veronica Dungă
 Drd. Laurențiu Lambrinoc
 Drd. Simona Cotorobai
 Drd. Smaranda Vlad
 Drd. Laura Ierulescu
 Alina Perșea

* La formularea acestei propuneri de politică publică au contribuit și discuțiile purtate de autori cu Călin Rus, directorul Institutului Intercultural Timișoara.

